

До спеціалізованої вченої ради Д.35.052.19  
у Національному університеті  
«Львівська політехніка»  
79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1-3

**ВІДГУК**  
**офіційного опонента**  
**на дисертаційне дослідження**  
**Коваля Ігоря Мирославовича**  
**на тему: «Метаантропологія менталітету: правовий вимір»**  
**поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук**  
**за спеціальністю 12.00.12 – філософія права**

**Актуальність теми дисертації.** Тема дослідження, розкрита у дисертаційному дослідженні Коваля Ігоря Мирославовича, є актуальною в контексті оновлення підходу до розуміння змістових особливостей філософсько-правового аналізу правового виміру метаантропології менталітету. Велика кількість напрямів у дослідженні менталітету свідчить про те, що філософія права не створила єдиної концепції розуміння зазначеного явища, та й, мабуть, і не створить, бо усі аспекти формування, розвитку та функціонування менталітету у правовій реальності досить багатогранні.

Зростаюча увага до правових ідей, правових цінностей та правових принципів, що не відносяться до правової системи, породжує науковий пошук, в процесі якого автором переконливо доведено, що створення власного світу засвідчує, що людина почувається комфортно в ментальному пануванні. Ментальний дух своєї родини, своїх захоплень, власної творчості визначає методологію життя людини. Однак така методологічна установка може породити найбільше феноменів неонтологічних правових норм, оскільки людина, яка захоплена власним світом, часто не бачить життя поза ним. Такі ментальні норми є шкідливими, руйнівними в суспільстві і Всесвіті загалом.

Попри існування окремих досліджень у представленому напрямі, зауважимо, що рівень вивчення окресленого кола питань досить незначний, а, отже, проблема досі актуальна, оскільки правовий менталітет – явище динамічне, котре здатне еволюціонувати та пристосовуватись до нової дійсності, а відтак бути об'єктом перманентного гносеологічного зацікавлення.

Тому виникає необхідність поглиблення знань про природно-правовий простір реалізації метаантропології менталітету про його сутність, форми і функціонування саме в межах правової реальності.

Зважаючи на викладене вище та дисертантом в авторефераті на с. 1, у рукописі дисертації на с. 16-17, актуальність теми є обґрунтованою та не викликає сумнівів.

Тема дисертацій узгоджується із концептуальними засадами і завданнями низки загальнодержавних концепцій і програм, а також, закономірним, з огляду на актуальність теми, є **зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами**. Дисертант стверджує (с. 2 автореферату, та с. 18 дисертації), що дисертаційну роботу виконано у рамках наукової тематики: «Філософські та теоретичні концепції держави і права» (державний реєстраційний номер 0113U001356) Навчально-наукового Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка».

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, є достатнім.** Він забезпечений використанням об'ємної джерельної бази та міждисциплінарним підходом, що сприяє комплексному аналізу проблеми.

Позитивним моментом є те, що дисертантом опрацьовано 237 спеціальних і загальних наукових джерел.

Вступ, що братиметься за основу автореферату, обґрунтовує актуальність теми дисертації. Встановлено зв'язок роботи з науковими програмами; визначено мету і завдання, об'єкт, предмет та методологічний інструментарій

дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення його результатів.

У двох підрозділах Розділу 1 «Стан наукової розробки теми та методологія дослідження» розглянуто погляди вітчизняних і зарубіжних вчених щодо правового менталітету; окреслено методологічну основу дослідження.

**Розділ 2 «Філософсько-правові детермінанти антропології менталітету»** висвітлює категорії «менталітет» і «ментальність». У розділі розкрито принципи, функції та компоненти правового менталітету. Ґрунтовно і послідовно висвітлено співвідношення правового менталітету з такими категоріями, як «правосвідомість» та «правова культура».

**Розділ 3 «Менталітет у метаантропологічно-правовому вимірі»** складається з чотирьох підрозділів та присвячений аналізу менталітету в буденному, екзистенційному та позаграничному вимірах. Також ґрунтовно проаналізовано і розкрито інтелігібельні та сенсигібельні принципи менталітету, що значно розширює сприйняття окреслених завдань та отриманих результатів.

Дисертантові вдалося встановити, що менталітет виступає складним духовним феноменом гетерогенної природи, у якому водночас репрезентовані інтелектуальні, усвідомлювані, а також емоційні, мало чи зовсім неусвідомлювані аспекти.

Автор переконливо доводить, що ментальність як категорія духовна виступає трансформаційним процесом взаємозумовлених переходів суб'єктивного й об'єктивного, універсального й індивідуального та не підлягає одномірній детермінації матеріальними чинниками, зокрема (с. 72 дисертації).

Аналіз змісту розділів дисертації, висновків до них та загальних висновків дозволяє підсумувати, що структурна побудова дослідження чітка, логічна, аргументована; розділи сформульовані оптимально вдало; виклад матеріалу – вдумливий і послідовний. Мета й дослідницькі завдання роботи

реалізовані. Висновки – об'ємні, деталізовані, характеризуються чіткістю і системністю формулювання.

**Новизна та достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації** засвідчені використанням теоретичних здобутків вітчизняних і зарубіжних учених, які досліджували тему.

Чітко окреслений об'єкт та предмет дослідження сприяє ґрунтовному вивченню усіх аспектів проблематики.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній юридичній науці зроблено спробу здійснити цілісне дослідження і філософсько-правовий комплексний аналіз поняття, компонентів, принципів та функцій правового менталітету, визначено чинники впливу на його формування. Філософсько-правова концепція правового менталітету побудована на метаантропологічному дослідженні, що дало змогу отримати положення та висновки, які є новими для філософії права або наділені істотними ознаками новизни.

Ознайомлення з дисертацією, авторефератом і друківаними працями автора дозволяє стверджувати, що результати дослідження відзначаються науковою новизною, яка представлена раніше не захищеними у філософсько-правовій науці положеннями, що виводять на якісно новий рівень пізнання проблему метаантропології менталітету у правову вимірі.

**Значущість результатів дослідження для науки і практики.** Теоретична і практична значущість одержаних результатів полягає в тому, що викладені в роботі висновки, узагальнення та пропозиції можуть бути використані в подальших дослідженнях з філософії права та психології права. Практичне застосування результатів дисертаційної роботи підтверджується відповідними актами впровадження у практичну діяльність.

**Повнота викладу положень дисертації в опублікованих працях І. Ковалю.** Результати дисертації належно апробовані. Основні положення дослідження відображено у двадцяти друківаних наукових працях, з яких

одна стаття опублікована у науковому періодичному виданні іншої держави, дев'ять статей у наукових фахових виданнях України, чотири з яких включені до міжнародних наукометричних баз, одна стаття, що додатково відображає результати дисертаційного дослідження та дев'ять тез доповідей, оприлюднених на конференціях.

Автореферат оформлений згідно вимог які ставляться до такого виду наукових робіт і відповідає змісту дисертації.

Попри це, дисертаційне дослідження Ковалю Ігоря Мирославовича містить ряд дискусійних моментів, а саме:

1. У підрозділі 1.1 «Історіографія дослідження проблем менталітету», в огляді джерельної бази дисертації, значна увага приділена літературі, що розкриває категорію і явище «менталітет» і дещо обмежено подається аналіз наукових літературних джерел де висвітлена проблематика саме «метаантропології», хоча саме метаантропологічний аспект є визначальним у представленому дослідженні.

2. На С. 71 Дисертації автор стверджує, що «немає серйозних підстав говорити про наскрізну – через століття – непохитну спадкоємність ментальних проявів того чи іншого народу». Потребує уточнення, як саме відбувається процес темпоральної видозміни менталітету в державному суспільстві.

3. Дисертант, беззаперечно, розкриває теоретичну складову і дуже мало уваги приділяє емпіричному досвіду та формулює не дуже чітку власну позицію щодо задекларованого *діяльнісного* підходу до окресленої проблематики. Тому, доцільно було б приділити більшу увагу праксеологічним аспектам метаантропології менталітету, зокрема, акцентувавши увагу на тенденції формування менталітету українців в умовах глобалізації.

4. Текст дисертації дещо переобтяжений філософськими термінами, що ускладнює цілісне сприйняття авторської позиції, хоча, звичайно, на це дисертанта провокувала сама тема дослідження.

обґрунтовані результати, що вирішують важливе завдання для науки філософії права.

Дисертаційне дослідження за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю і достовірністю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертанткою наукових працях, за оформленням, відповідає вимогам пунктів 9, 11 і 12 Порядку присудження наукових ступенів, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567, а її автор – Коваль Ігор Мирославович, за підсумками публічного захисту, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права.

**Офіційний опонент:**

кандидат юридичних наук,  
доцент, заступник декана  
історичного факультету  
з виховної роботи  
Дрогобицького державного  
педагогічного університету  
імені І.Я. Франка

Є. Д. Копельців-Левицька

